

PRZEWODNIK DLA WYCHOWAWCÓW I WYCHOWAWCZYŃ KLAS

Storytelling o migracjach

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

Wstęp

Przewodnik jest przeznaczony dla wychowawców i wychowawczyń szkół podstawowych i ponadpodstawowych szukających metod pracy z klasą, które ułatwią rozmowę na temat migracji – jednego z największych wyzwań współczesnego świata. Przy poruszaniu tak trudnego tematu duże znaczenie mają atrakcyjne materiały dla uczniów i uczennic, które rozbudzą ich zainteresowanie. Proponowane przez nas sposoby pracy wykorzystują nowoczesne narzędzia, którymi posługuje się współczesna młodzież. Krótkie internetowe przekazy, wśród których uczniowie i uczennice nieustannie się poruszają, mogą się stać nośnikiem wiedzy o skomplikowanych społecznych zagadnieniach oraz metodą uświadomienia różnorodnych kontekstów współczesnych migracji.

Filmy, które proponujemy jako podstawę rozmowy w czasie lekcji, umożliwiają spotkanie z drugim człowiekiem, oddanie mu głosu i wejście chociaż na moment do jego świata. Te nieraz bardzo intymne, **osobiste wyznania migrantów i migrantek pomagają kształtować empatię, otwartość i wrażliwość** na drugiego człowieka. Rozmowa na ich temat to także doskonała okazja, by uczniowie i uczennice zastanowili się nad ich własną tożsamością oraz relacjami z otoczeniem.

Rozdział 1

Storytelling, czyli...

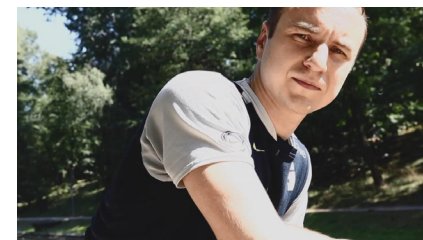
Storytelling to nic innego jak **opowiadanie historii w sposób angażujący odbiorcę, odbiorczynię – budzący wyobraźnię i uruchamiający emocje**. W pracy dydaktycznej może przybierać zarówno formy podawcze (gdy prowadzący/prowadząca zajęcia prezentuje uczniom i uczennicom gotową opowieść – podstawę do późniejszej dyskusji), jak i aktywne (gdy członkowie i członkinie grupy tworzą własne opowieści lub adaptują w twórczy sposób już poznane historie, np. poprzez komiks, animację, formę teatralną). **Storytelling jako metodę oddającą głos migrantom i migrantkom oraz włączającą ich osobiste doświadczenie do procesu dydaktycznego można wykorzystać w pracy wychowawczej zgodnej z założeniami edukacji globalnej.**

Jak zainteresować młodzież storytellingiem? Zaproś do lektury przewodnika [Storytelling. Jak oddać głos migrantkom i migrantom z sąsiedztwa? Przewodnik dla młodzieży](#), który jest uzupełnieniem pracy z uczniami i uczennicami.

...ŻYCIOPOWIEŚĆ

Opowiadanie historii to jedna z naturalnych ludzkich potrzeb. Życie swoje i innych postrzegamy jako historię, która scala nasze doświadczenia i doznania. Próbujeśmy dostrzec przyczyny i skutki zdarzeń, połączyć je w spójną opowieść. Dopiero wtedy z chaosu doznań wyłania się porządek dający się zrozumieć i usensownić. **Pokazanie doświadczenia migracyjnego jako części osobistej historii pozwala poznać przyczyny i konsekwencje migracji, a w rezultacie pełniej zrozumieć sytuację migranta/migrantki.**

Przestrzeń internetowa, w której na co dzień porusza się współczesna młodzież, jest przepełniona treściami wizualnymi, dlatego atrakcyjnym sposobem prezentowania osobistych historii migrantów i migrantek na lekcjach wychowawczych będzie opowieść filmowa. Może ona przybierać różne formy. W filmie Centrum Edukacji Obywatelskiej [Opowieści o migracjach](#) jest rodzajem rozmowy – bohaterki i bohaterowie zapraszają nas do swojego świata.

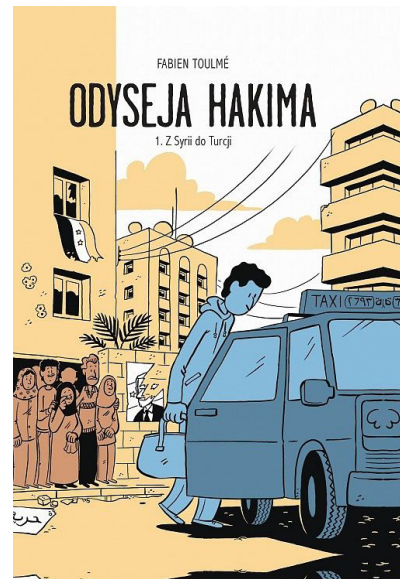
[Trailer filmu Opowieści o migracjach](#) oraz film [Opowieści o migracjach](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Czasami opowiadana historia może być rodzajem artystycznej kreacji filmowej, która uruchamia wyobraźnię uczniów i uczennic. Kolażowa animacja [Archipelag Darii](#) to osobista relacja, która pokazuje doświadczenia młodej migrantki i wyraża jej emocje związane z tęsknotą za domem i wspomnieniami z dzieciństwa. W podanych przykładach narracja jest prowadzona w pierwszej osobie, co pozwala wejść w świat bohatera/bohaterki jeszcze głębiej i lepiej zrozumieć ich perspektywę.

[Archipelag Darii](#), Warsztaty Kultury, 2017.

Podczas pracy z młodzieżą metodą storytellingu jako materiał edukacyjny dobrze się sprawdzają także dotyczące migracji komiksy. Ta krótka forma literacka pozwala na przekazanie trudnych zagadnień w przystępny sposób. Cieszy się ona popularnością wśród młodzieży, może więc rozbudzić zainteresowanie tematem migracji wśród uczniów i uczennic. Zapoznajcie się z serią trzech komiksów o syryjskim uchodźcy i razem z klasą poszukajcie innych przykładów obrazkowych opowieści migracyjnych.

Fabien Toulmé, *Odyseja Hakima. Z Syrii do Turcji*, tłum. Wojciech Birek, Katowice 2019.

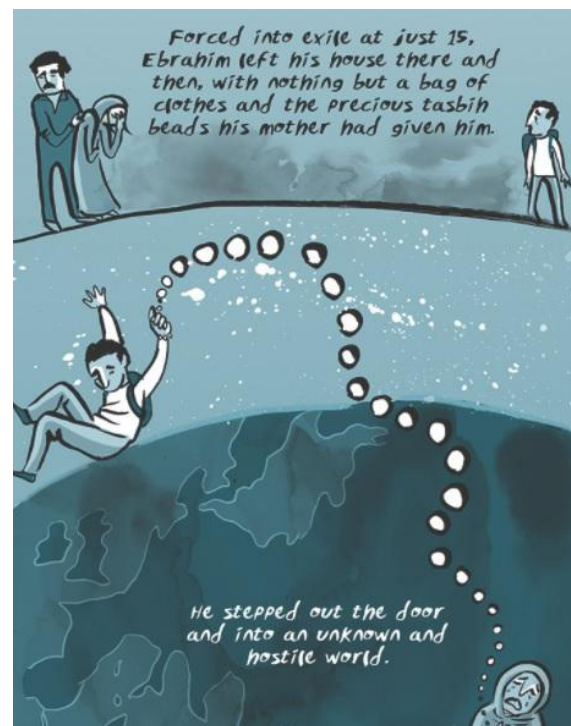
Rozwój technologii przynosi wiele możliwości kreatywnego wykorzystania opowieści migracyjnych. W odmianie *digital storytelling* mogą przybierać formę animacji, fotoreportażu czy materiału interaktywnego. Aplikacje internetowe oraz inne narzędzia pozwalają na tworzenie własnych treści, dzięki czemu uczniowie i uczennice mogą zamienić się na chwilę z odbiorców w twórców. Aplikacja [Pixton](#) umożliwia tworzenie własnych komiksów, [Storyjumper](#) pozwala wcielić się na chwilę w rolę pisarza i grafika. Oddanie uczniom i uczennicom pola do kreatywnej pracy z historiami osobistymi z pewnością wpłynie pozytywnie na ich zaangażowanie w pracę na godzinie wychowawczej.

Więcej na temat nowoczesnych narzędzi do kreatywnej pracy z młodzieżą metodą storytellingu dowiesz się z [webinarium z nauczycielkami współpracującymi z Centrum Edukacji Obywatelskiej](#).

...SIŁA NARRACJI

Wszystkie odmiany storytellingu charakteryzuje autentyczność historii oraz potencjał do uruchomienia empatii u odbiorców i odbiorczyń. **Sytuacja spotkania z prawdziwą historią migranta/migrantki aktywuje zupełnie inne mechanizmy poznawcze niż proces przyswajania „podręcznikowego” wykładu na temat migracji.** Zdobywana w ten sposób wiedza jest trwalsza, dzięki powiązaniu z emocjami zostaje mocniej zakorzeniona oraz osadzona w różnorodnych kontekstach. Wszystko to sprawia, że łatwiej się do niej odwołać, nawet po dłuższym czasie. **Mechanizmy poznawcze uruchamiane podczas odbioru filmowych opowieści migrantów i migrantek mogą też odegrać niebagatelną rolę w procesie wychowawczym,** którego jednym z filarów jest kształtowanie postaw. Gdy obserwujemy czyjąś mimikę, sposób mówienia, zachowanie, uaktywniają się nasze neurony lustrzane – komórki odpowiedzialne za rozumienie uczuć innych – i budzą się w nas analogiczne uczucia. Innymi słowy **emocje odczuwane przez nas samych i emocje obserwowane przez nas u innych aktywują te same obszary w naszym mózgu.**

Historia przykuwa naszą uwagę. Dobra opowieść wciąga, więc chcemy wysłuchać jej do końca. Wywołuje emocje, które sprawiają, że potrzebujemy się nią podzielić z innymi. Opowieść uruchamia pamięć o naszych osobistych doświadczeniach, co ułatwia zrozumienie bohatera/bohaterki. Storytelling jako metoda dydaktyczna **uruchamia pasję poznawczą, ułatwia zrozumienie złożonych problemów oraz inspiruje do dyskusji.** Nawet jeśli kontekst kulturowy czy społeczny historii w pierwszym momencie nie będzie dla młodych odbiorców i odbiorczyń w pełni zrozumiały, jej ładunek emocjonalny nie pozwoli, by pozostali obojętni, a w konsekwencji sprowokuje do postawienia pytań związanych z tematem opowieści. Przykładem materiału o takim oddziaływaniu może być autentyczna historia nastoletniego Ebrahima zmuszonego do opuszczenia matki i ucieczki z Iranu przed prześladowaniami politycznymi.

Kerrie Fransman, [Over Under Sideways Down](#), Red Cross, 2014.

...ZMIANA PERSPEKTYWY

Praca z autentycznymi historiami **pozwala nam też uniknąć jednej z pułapek procesu poznawczego, jakim jest stereotypizacja.** Wykorzystując metodę storytellingu, mamy okazję oddać głos migrantom i migrantkom. Są to często osoby, z którymi nasi uczniowie i uczennice nie mają kontaktu na co dzień lub ich kontakt jest powierzchowny czy zapośredniczony. W mediach, zarówno elektronicznych, jak i tradycyjnych, z łatwością

można znaleźć przekazy dotyczące osób z doświadczeniem migracyjnym. Trudniej natomiast trafić na przekaz, którego narrację będzie prowadzić migrant lub migrantka. **Zetknięcie się z autentyczną historią może być dla uczniów i uczennic pierwszą okazją do skonfrontowania wyobrażeń i obiegowych opinii z doświadczeniem samych migrantów i migrantek.** W opowiadanych przez nich historiach często pojawia się wątek stereotypowego postrzegania ich jako przedstawicieli pewnych grup. Mamy więc szansę pokazać to zjawisko i jego konsekwencje z perspektywy osoby stereotypizowanej. Dowiedz się więcej na ten temat z [wywiadu z Ziadem Abou Salehem](#), Syryjczykiem mieszkającym w Polsce.

...SPOSÓB NA DOSTRZEŻENIE PODOBIEŃSTW

Storytelling pomoże nam uniknąć generalizowania i dostrzec elementy, które nas łączą. **Spotykamy się bezpośrednio z człowiekiem i jego doświadczeniem, dzięki czemu zmieniamy perspektywę opisu bohatera, bohaterki historii z zewnętrznej na wewnętrzną.** Snuta historia pozwala wyjść poza postrzeganie człowieka jedynie przez pryzmat bycia migrantem, migrantką, pozwala odbiorcy, odbiorczyni zobaczyć także inne elementy tożsamości bohatera, bohaterki. Odnalezienie podobnych do naszych doświadczeń, emocji, pragnień, marzeń i lęków w historii człowieka, którego postrzegamy jako innego np. ze względu na kulturę, religię czy język, staje się najczęściej momentem uruchomienia empatii wobec niego, momentem zbliżenia, dzięki któremu „obcy” może stać się bliznim, czyli podobnym.

Poznaj perspektywę młodego afgańskiego migranta w filmie Centrum Edukacji Obywatelskiej [Opowieść Mahmouda o migracji](#).

[Opowieść Mahmouda o migracji](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Przeczytaj także o doświadczeniach migracyjnych mieszkańców Wrocławia: Irakijczyka [Umara Abdula-Nasseema](#) oraz [Johanny Cruz](#), migrantki z Ekwadoru.

Osób z takimi historiami jak Mahmouda, Umara i Johanny może być w naszych lokalnych społecznościach bardzo wiele. **Warto zachęcić uczniów i uczennice, żeby starali się dostrzegać historie migracyjne wokół siebie. Aby kształtować postawy empatii, warto sięgnąć także do doświadczeń związanych z migracją w ich najbliższym otoczeniu.** Coraz więcej osób wybiera szkołę, uczelnię czy pracę poza granicami Polski – w miejscach, gdzie staną się członkami i członkiniami odmiennych kulturowo społeczności. Członkowie rodzin naszych uczennic i uczniów, którzy migrują np. w poszukiwaniu pracy, doświadczają tęsknoty za najbliższymi, poczucia obcości i zagubienia w nowej rzeczywistości. Ci, którzy czekają w domu na ich rzadkie powroty, nie są wolni od lęku wynikającego z oddalenia. W takiej sytuacji rozmowa na temat emocji bohaterów i bohaterek filmów o migracji czy tworzenie filmów o osobach z doświadczeniem migracyjnym może pomóc uczniom i uczennicom poradzić sobie z tym trudnym doświadczeniem.

Za czym tęsknią migranci i migrantki i jak rozumieją migrację? Wykorzystaj film [Opowieści o migracjach](#) do dyskusji na lekcji wychowawczej.

Migracja to nie tylko wyjazdy i adaptacja w nowej kulturze, ale również powroty. Za czym tęsknią migrujący Polki i Polacy i jak adaptują się na nowo w Polsce osoby, które wracają do kraju po długiej emigracji? Jak migracja wpływa na ich postrzeganie świata? Zainicjuj rozmowę z młodzieżą na ten temat. Wykorzystaj film o polskiej rodzinie, która po latach życia w Szwecji wróciła do Polski.

[Opowieść Krysi i Łukasza o migracji](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Rozdział 2

Jak zacząć?

Możliwe, że podczas pracy wychowawczej z klasą masz więcej okazji do wykorzystania metody storytellingu, niż Ci się wydaje. Oto pomysły, jak realizować tematy wynikające z Waszych bieżących potrzeb czy z programu profilaktyczno-wychowawczego.

KIM JESTEM? KIM ON/ONA JEST?

1. Zaproś uczniów i uczennice do refleksji nad własną tożsamością.
2. Zainicjuj rozmowę o różnych aspektach tożsamości w kontekście migracji. Zastanówcie się wspólnie, czy migracja może mieć wpływ na tożsamość. Sięgnij po scenariusz lekcji na godzinę wychowawczą [Tożsamość a migracja](#).

MOJE MIEJSCE W ŚWIECIE. DOM I NAJBLIŻSZE OTOCZENIE

1. Poproś uczniów i uczennice, żeby krótko opisali swoje miejsce w świecie, miejsce, w którym czują się dobrze, lub wypisali cechy, które ma/powinno mieć miejsce, w którym czują się dobrze.
2. Poinformuj uczniów i uczennice, że za chwilę obejrzą filmową wypowiedź bohatera, w której opowie on między innymi o swoim rozumieniu takiego miejsca. Poproś uczestników i uczestniczki zajęć, żeby skupili się na tym zagadnieniu.

3. Odtwórz w klasie film [Opowieść Mahmouda o migracji](#).

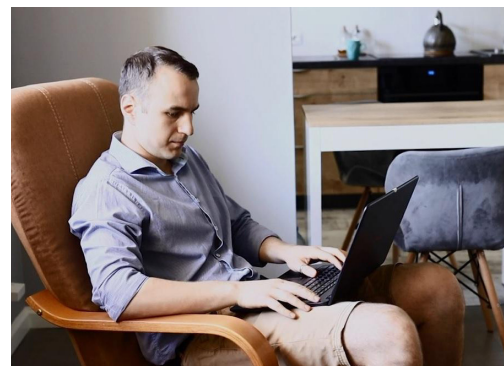
[Opowieść Mahmouda o migracji](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

4. Wypiszcie wspólnie na tablicy cechy miejsca, które Mahmoud uważa za swoje.
5. Zapytaj uczniów i uczennice o podobieństwa i różnice między postrzeganiem domu przez Mahmouda i przez nich samych. Porozmawiajcie najpierw o tym, z czego mogą wynikać różnice, a potem o źródłach podobieństw.
6. Obejrzyjcie wspólnie film, którego bohaterką jest Senait. Przed odtworzeniem materiału poproś uczniów i uczennice, żeby postarali się wychwycić moment, w którym Senait mówi, kiedy i dlaczego zmieniło się jej postrzeganie domu.

[Opowieść Senait o migracji](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

7. Zapytaj uczniów i uczennice, jak rozumieją słowa Senait: „Twój dom jest tam, gdzie twoje serce”. Porozmawiajcie o podobieństwach i różnicach w postrzeganiu domu przez nich i przez Senait.
8. Obejrzyjcie na lekcji wychowawczej film o Stanislawie. Po filmie zaproś klasę do refleksji, co dla bohatera znaczy słowo „dom”. Co sprawiło, że uważa Polskę za swój dom?

[Opowieść Stanisława o migracji](#), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

KIM JESTEM I CO JEST DLA MNIE WAŻNE? TOŻSAMOŚĆ, PRZYNALEŻNOŚĆ

1. Poproś, by każdy narysował kontury kwiatka z płatkami, następnie w środku wpisał swoje imię, a na poszczególnych płatkach słowa określające to, kim jest. W razie trudności podpowiedz, że można nazywać grupy, z którymi uczniowie i uczennice się utożsamiają, do których należą.
2. Zapytaj uczestników i uczestniczki zajęć, które z elementów swojej tożsamości uważają za bardziej widoczne dla otoczenia, a które za mniej dostrzegalne. Jeśli w odpowiedziach pojawi się wątek stereotypów, zapytaj uczniów i uczennice, które elementy ich tożsamości wydają się im szczególnie podatne na stereotypizację. Jeśli Twój uczeń i uczennica nie operują jeszcze terminami „stereotyp”, „stereotypizacja”, powyższe ćwiczenie jest dobrym wstępem do wprowadzenia tego terminu np. na kolejnej lekcji wychowawczej.
3. Obejrzyjcie w klasie film, którego bohaterem jest Mahmoud. Przed odtworzeniem filmu poproś uczniów i uczennice, żeby zwrócili szczególną uwagę na fragmenty, w których bohater nazywa lub określa samego siebie.
4. Narysuj na tablicy schemat kwiatka z płatkami. W środku wpisz imię Mahmoud. Poproś uczestników i uczestniczki zajęć, żeby przypomnieli, jakich słów użył Mahmoud, opisując samego siebie.
5. Zapytaj, które z elementów tożsamości Mahmouda są najbardziej, a które najmniej widoczne dla ludzi z jego otoczenia, dla osób, które spotykają go na uczelni, w pracy, na ulicy?
6. Zapytaj, jakie mogą być konsekwencje większej i mniejszej widoczności poszczególnych elementów tożsamości Mahmouda

- dla niego samego
- dla obrazu świata tych, którzy go obserwują i oceniają.

JA W NOWEJ GRUPIE

1. Poinformuj uczniów i uczennice, że podczas lekcji zajmiecie się tematem trudności towarzyszących zmianie miejsca zamieszkania i korzyści z niej płynących. Praca z tymi zagadnieniami zajmie Wam przynajmniej dwie godziny lekcyjne.
2. Obejrzyjcie wspólnie film, którego bohaterką jest Senait. Poproś uczniów i uczennice, żeby zwrócili uwagę, co dla Senait było trudne lub przykre po przeprowadzce do Polski. Po projekcji poproś, żeby każde spostrzeżenie zapisali na oddzielnych samoprzylepnych kartkach.
3. Rozdaj klasie tekst opowieści [Viktorii Zaichuk](#). Ponownie poproś o wynotowanie trudności, z jakimi spotykała się bohaterka w związku ze zmianą miejsca zamieszkania.
4. Zbierz karteczki z odpowiedziami i przyklej je w widocznym miejscu, rozdzielając je na trzy kategorie:
 - trudności wynikające z reakcji otoczenia
 - trudności wynikające z różnic kulturowych między krajami
 - trudności wynikające z osobistych uwarunkowań (łatwość adaptacji do nowych warunków, otwartość na różnice).

Jeśli nikt nie zwrócił na to uwagi, zapytaj uczniów i uczennice, jak rozumieją słowa Senait o tym, że osoba zmieniająca miejsce zamieszkania „uczy się wszystkiego od nowa, tak jak dziecko dopiero poznające świat”.

5. Odczytaj klasie odpowiedzi mówiące o trudnych, przykrych lub niekomfortowych dla bohaterów reakcjach nowego otoczenia. Zapytaj, co według uczniów i uczennic jest przyczyną takich reakcji. Zgłębienie problematyki uprzedzeń i dyskryminacji wymaga więcej czasu – na tych zajęciach musimy się ograniczyć do zasygnalizowania tego tematu. Sukcesem będzie już samo zachęcenie młodzieży do krytycznego przyjrzenia się niektórym postawom i zjawiskom. Niemniej jednak warto na kolejnych lekcjach wrócić do zagadnienia przeciwdziałania uprzedzeniom i dyskryminacji. Sięgnij po pomocne materiały:

- [Scenariusz lekcji oraz karty do pracy z młodzieżą](#) z programu CEO „Szkoła Tolerancji”, Hanna Zielińska, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2020
- [Moc poznawania kultur](#) – scenariusz programu Centrum Edukacji Obywatelskiej „Rozmawiamy o uchodźcach” na godzinę wychowawczą, Malina Baranowska-Janusz, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2018
- [Wokół dyskryminacji](#) – materiały edukacyjne, z których dowiesz się, jak rozmawiać z młodzieżą o stereotypach, Arkadiusz Domagała, Agnieszka Krawczak-Chmielecka, Agnieszka Mikulska-Jolles, Komisja Europejska Przedstawicielstwo Regionalne, Wrocław 2018

6. Zapytaj uczniów i uczennice, czy sami doświadczali trudności, wchodząc w nową grupę (w szkole lub poza nią, np. w klubie sportowym, zespole tanecznym, w nowym miejscu zamieszkania itp.). Czy spotkali się ze stereotypizacją? Co było dla nich trudne, jak się czuli? Czy widzą podobieństwa doświadczeń swoich i Senait?

7. Przejdź do trudności wynikających z różnic kulturowych między krajami. Zapytaj, co według uczniów i uczennic zyskały bohaterki w procesie osvajania tych różnic.

8. Rozdaj klasie tekst opowieści [Mateusza Ledwiga](#) oraz udostępnij tekst [wywiadu z Ziadem Abou Salehem](#).

Poproś uczestników i uczestniczki zajęć, żeby na karteczkach samoprzylepnych w trzech kolorach wynotowali, jakie korzyści przyniosła zmiana miejsca zamieszkania

- a. samym bohaterom
- b. społecznościom, których częścią się stali po przyjeździe do nowego miejsca (kraju, miasta)
- c. społecznościom, które opuścili, emigrując.

Kategoria korzyści w podpunkcie a) będzie z pewnością łatwa do wychwycenia. Jeśli obawiasz się, że klasa może mieć trudność z b) i c), poproś tylko o a). Pozostałe dwa podpunkty przedyskutujcie wspólnie.

4. W ramach podsumowania zaproś młodzież do refleksji na forum o doświadczeniu migracji. Czym może być migracja dla pojedynczych osób? Czym może być migracja dla społeczności przyjmującej migrantów i migrantki? Co możemy zrobić my, a co może zrobić migrant i migrantka, aby nasze spotkanie było pozytywnym doświadczeniem korzystnym dla naszych społeczności. Obejrzyjcie wspólnie film [Opowieści o migracjach](#). Następnie poproś uczniów i uczennice, aby wybrali z niego cytaty, które według nich mogą stanowić odpowiedź na zadane pytania.

STEREOTYPY I UPRZEDZENIA

1. Obejrzyjcie wystąpienie nigeryjskiej pisarki Chimamandy Ngozi Adichie z konferencji TED poświęcone „niebezpieczeństwu jednej historii”:

The danger of a single story | Chimamanda Ngozi Adichie, TED, 2004.

2. Zapytaj uczniów i uczennice, czy podzielają lub dzielili kiedyś przekonania autorki wystąpienia. Jeśli tak, to które?
3. Zapytaj, z czego wynikały te przekonania, co było ich źródłem. Jeśli uczniowie i uczennice nie operują jeszcze terminami „stereotyp”, „stereotypizacja”, powyższe ćwiczenie jest dobrym wstępem do ich wprowadzenia np. na kolejnej lekcji wychowawczej.
4. Zapytaj, czy spotkali się ze stereotypowym traktowaniem osób z ich otoczenia lub sami doświadczyli stereotypowego traktowania. Czy zdarzało im się wypowiadać opinie o innych w oparciu o powierzchowne informacje?
5. Zaproponuj klasie obejrzenie wybranej opowieści zrealizowanej metodą storytellingu (np. filmu [Nasz chleb powszedni](#), Chlebem i Solą; jednego z filmów Centrum Edukacji Obywatelskiej z serii *Opowieści o migracjach*, którego bohaterami są [Senait](#), [Mahmoud](#) i [Stanislav](#)).

6. Zapytaj uczniów i uczennice o emocje, jakie wzbudziła w nich obejrzana historia. Poproś o zapisanie na samoprzylepnych kartkach pytań, które chcieliby zadać bohaterom i bohaterkom.

7. Zbierz zapisane pytania, umieść w widocznym miejscu i odczytaj. Wspólnie się zastanówcie, w jaki sposób możecie uzyskać przynajmniej częściowe odpowiedzi na te pytania. Jak i gdzie szukać wiedzy? Co zrobić, jakie podjąć działania, by lepiej poznać sytuację ludzi z doświadczeniem odmiennym niż nasze? Jeśli pytania formułowane przez uczniów i uczennice dotyczą np. kwestii politycznych czy społecznych w kraju pochodzenia autora, autorki opowieści, spróbujcie kontynuować wątek w ramach lekcji przedmiotowych. To dobra okazja, żeby włączyć nauczycieli i nauczycielki uczących w Twojej klasie np. geografii, historii czy wiedzy o społeczeństwie w edukację na temat migracji.

EDUKACJA MEDIALNA. ŚWIADOMY ODBIÓR PRZEKAZÓW MEDIALNYCH

1. Pokaż klasie wybrany film zrealizowany metodą storytellingu, np.

Most Shocking Second a Day Video, Save the Children, 2014.

2. Zapytaj uczniów i uczennice, czy spotkali się z podobnymi historiami, opowieściami o podobnej tematyce.

3. Jeśli wskażą przekazy z mediów, zapytaj, czym sposób opowiadania w obejrzanym przed chwilą filmie różni się od sposobu przekazywania podobnych historii w znanych im mediach:

- Które z filmowych wątków, informacji pewnie nie pojawiłyby się w przekazie medialnym? Dlaczego?
- Czy historia opowiedziana w filmie znalazłaby się na czołówkach gazet? Czy cieszyłaby się popularnością w mediach elektronicznych?

MIGRACJE JAKO GLOBALNE ZJAWISKO POKAZANE Z OSOBISTEJ PERSPEKTYWY

Zaproś uczniów i uczennice do rozmowy na temat globalnych zależności oraz przyczyn współczesnych migracji. Zastanówcie się, jaki związek ma zjawisko migracji z nierównościami społecznymi, zmianą klimatu, konfliktami zbrojnymi oraz ubóstwem. W pracy z uczniami i uczennicami pomogą Ci nasze scenariusze lekcji, które wykorzystują metodę storytellingu:

1. [Dlaczego stoimy przed niepowtarzalną szansą na zmianę świata na lepszy?](#)
2. [Różnice są OK, nierówności nie są OK. Opowieści o migracjach – mniej nierówności](#)

3. [W jakim świecie chciałbyś, chciałybyś żyć za trzydzieści lat? Opowieści o migracjach – działania w dziedzinie klimatu](#)

4. [Każdy ma prawo dotknąć chmur... Dzienniki marzeń. Opowieści o migracjach – pokój, sprawiedliwość i silne instytucje](#)

5. [Dlaczego migracje mogą być jednym ze sposobów radzenia sobie z ubóstwem? Opowieści o migracjach – koniec z ubóstwem.](#)

WIĘCEJ CIEKAWYCH PROPOZYCJI DO PRACY Z UCZNIAMI I UCZENNICAMI ZNAJDZIESZ W PRZEWODNIKU CENTRUM EDUKACJI OBYWATELSKIEJ DLA MŁODZIEŻY: [Storytelling. Jak oddać głos migrantkom i migrantom z sąsiedztwa? Przewodnik dla młodzieży](#)

Rozdział 3

W odpowiedzi na wątpliwości...

Tematyka migracyjna jest złożona, a ja nie jestem ekspertem/ekspertką w każdej dziedzinie, której dotyczy. Co, jeśli nie będę mieć dostatecznej wiedzy, by odpowiedzieć na pytanie, które padnie podczas lekcji?

Nie ukrywaj swojej niewiedzy czy wątpliwości. Nikt z nas nie jest ekspertem we wszystkich dziedzinach wiążących się z zagadnieniem migracji. Informacja, że i Ty możesz być zagubiona/zagubiony czy niepewny/niepewna, pomoże Twoim i uczniom i uczennicom zaakceptować ich własny niepokój czy wątpliwości. Zaproponuj klasie wspólne poszukiwanie odpowiedzi na nurtujące Was kwestie. Pytanie, na które nie znasz odpowiedzi, może być także dobrym punktem wyjścia do nawiązania współpracy z nauczycielem, nauczycielką, którzy również pracują z Twoją klasą, a ich wiedza w danej dziedzinie (geografii, wiedzy o społeczeństwie czy innych) może być większa. Może to być początek np. projektu interdyscyplinarnego lub wydarzenia, które zrealizujecie wspólnie. Informacji na temat współczesnych migracji możesz szukać np. na kanale Youtube Centrum Edukacji Obywatelskiej:

- *Jakie są przyczyny migracji?*, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020, <https://migracje.ceo.org.pl/filmy/jakie-sa-przyczyny-migracji-material-edukacyjny>
- *Czy na pewno żyjemy w czasach największych na świecie migracji?*, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020, <https://migracje.ceo.org.pl/filmy/czy-na-pewno-zyjemy-w-czasach-najwiekszych-na-swiecie-migracji>

lub na stronach:

- *Edukacja o migracjach*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, www.migracje.ceo.org.pl
- *Sytuacja uchodźców w Polsce*, Uchodźcy.info, <http://uchodzcy.info/infos/sytuacja-uchodzcow-w-polsce>.

Zdarza się, że tematyka migracji budzi skrajnie negatywne emocje czy prowokuje nienawistne komentarze. Jak reagować na nie podczas lekcji?

Jeśli wypowiedzane opinie lub określenia są obraźliwe lub wprowadzają nerwową atmosferę, powiedz np.: „Niepokoją mnie takie opinie, ponieważ są krzywdzące dla wielu osób”, „Nie zgadzam się, byśmy rozmawiali w taki sposób”.

Jeśli wypowiedź ma charakter uogólnienia, sprowadź ją do indywidualnej opinii. Generalizacje w rodzaju „wszyscy uchodźcy to...”, „przecież wszyscy wiedzą, że muzułmanie...” parafrazuj i formułuj tak, by nadać im brzmienie indywidualnych przekonań, którymi *de facto* są. Powiedz np.: „Rozumiem, że takie jest twoje wyobrażenie/przekonanie o...”.

Więcej na ten temat w materiale: Dominika Cieślukowska, *Praca z emocjami towarzyszącymi rozmowom o uchodźcach*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2016, <https://migracje.ceo.org.pl/materialy-metodyczne/praca-z-emocjami-towarzyszacymi-rozmowom-o-uchodzcach>.

Jak zareagować, gdy uczeń/uczenica zapyta o moją opinię? Czy lepiej ujawniać swoje stanowisko, czy też zachować bezstronność?

Obawa, że ujawnienie opinii przez wychowawcę/wychowawczynię wyłączy z dyskusji część osób o odmiennym zdaniu, jest uzasadniona. Z drugiej strony otwartość i ujawnienie własnego zdania pozwala zbudować uczciwą sytuację komunikacyjną podczas lekcji. Warto pamiętać o kilku zasadach. Jako wychowawca/wychowawczyni:

- Odróżniaj własne opinie od faktów i zaznaczaj to wyraźnie podczas dyskusji w klasie.
- Nie rozpoczynaj zajęć od wygłoszenia własnej opinii. Jeśli ktoś poprosi o nią na samym początku, wyjaśnij, że odpowiesz na pytanie, ale najpierw chcesz wysłuchać grupy i zapewnić każdemu z jej członków i członkiń możliwości zabrania głosu.
- Staraj się stwarzać takie warunki, by maksymalnie zwiększyć liczbę głosów w dyskusji. Dopytuj: „Czy ktoś z was ma inne zdanie/widzi to inaczej?”, „Jak jeszcze można spojrzeć na ten problem?”.

Więcej na ten temat w materiale: *Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2018, https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/ceo_glf_final_www_0.pdf, s. 14.

Rozdział 4

O języku, czyli jak nie zgubić osoby, rozmawiając o migrantach i migrantkach?

Język jest nie tylko jak okulary, przez które widzimy świat. To, jak mówimy, również kształtuje rzeczywistość, wpływa na nią. Zwróć szczególną uwagę na:

METAFORY O CHARAKTERZE

- **uprzedmiotawiającym** – np. „fala migrantów”, „zalew uchodźców”, „horda”, „brudasy”. Takie sformułowania budzą skojarzenia z niszczącym żywiołem, któremu nie sposób się oprzeć. Oddalają nas od historii i perspektywy pojedynczego człowieka. Ten rodzaj symbolicznej deprecjacji innego jest też, jak uczy historia, kolejnym krokiem na drodze do fizycznej przemocy.
- **militarnym** – np. „inwazja”, „najazd”, „szturm granic Europy”. Budzą one strach przed niesprecyzowanym bliżej niebezpieczeństwem, z góry przypisując migrantom i migrantkom szukającym schronienia w Europie negatywne intencje.

Więcej informacji o tym, jak reagować podczas rozmów na trudne tematy, znajdziesz w materiale: Malina Baranowska-Janusz, Małgorzata Borowska, Elżbieta Kielak, *Reagowanie na różne zachowania młodzieży w trakcie lekcji o sytuacji uchodźców i uchodźczyń*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2018.

UPROSZCZENIA I SKRÓTY MYŚLOWE

- „**nielegalny migrant**” – określenie stygmatyzujące, które sugeruje, że człowiek, którego tak nazywamy, jest kimś w rodzaju przestępcy, kryminalisty. Umyka tu fakt, że nielegalne może być działanie, nigdy sama osoba.
- „**migrantka ekonomiczna**” – powody ekonomiczne mogą oznaczać bardzo różne życiowe sytuacje: od właściwej większości ludzi chęci podniesienia jakości życia do braku jakichkolwiek perspektyw fizycznego przetrwania. Określenie „migrantka ekonomiczna” w pewnych kontekstach buduje również wizerunek migrantki jako osoby leniwej czy nieudolnej, planującej korzystać z pomocy socjalnej w kraju, do którego przybywa.
- brak precyzji ujawniający się w określeniach takich jak: „**mieszkańcy Afryki**” zamiast np. „Kongijczycy”, „w Afryce” zamiast np. „w Somalii”. Taki język sprawia, że umyka nam zróżnicowana sytuacja poszczególnych krajów afrykańskich oraz ich mieszkańców, a wzmocnieniu ulegają stereotypy i uogólnienia.

Więcej informacji znajdziesz w tych materiałach:

- Marta Gontarska, Elżbieta Kielak, Anna Huminiak, Anna Kucińska, Magda Qandil, *Jak mówić o większości świata? Jak rzetelnie informować o krajach globalnego Południa?*, Instytut Globalnej Odpowiedzialności, Warszawa 2015, <http://igo.org.pl/nowa-zmieniona-edycja-poradnika-jak-mowic-o-wiekszosci-swiate>.
- Antoni Strzemieczny, *10 porad – jak rozmawiać o uchodźcach (i wzajemnie się słuchać?)*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2016, <https://migracje.ceo.org.pl/materialy-metodyczne/10-porad-jak-rozmawiac-o-uchodzaczach-i-wzajemnie-sie-sluchac>.

Więcej materiałów na stronie internetowej programu: www.migracje.ceo.org.pl

Publikacja powstała w ramach projektów „Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” i „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Programy finansowane ze środków Unii Europejskiej i współfinansowane w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów, autorów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP ani Unii Europejskiej.

„I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission's Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój. Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejczyków i Europejczyk w kreowanie pozytywnych zmiany społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa

www.ceo.org.pl

Wydanie I, Warszawa 2020

Numer ISBN publikacji w formie zapisu liczbowego: 978-83-66150-66-9

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie: <https://migracje.ceo.org.pl/content/storytelling-o-migracjach-przewodnik-dla-wychowawcow-i-wychowawczyn-klas>

Autorka: Anna Włodek

Redakcja merytoryczna: Sylwia Domagała, Julia Godorowska

Redakcja językowa i korekta: Justyna Yigitler

Projekt graficzny i skład: Rzeczy Obrazkowe

Publikacja *Storytelling o migracjach. Przewodnik dla wychowawców i wychowawczyń klas* jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP i Unii Europejskiej w roku 2020. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej i Unii Europejskiej. Więcej o wolnych licencjach: <http://creativecommons.pl>.